

DAT MEN ZICH DE TOEKOMST OP DIT MOMENT niet zo rooskleurig voorstelt zal niemand verbazen. Voor sommigen geeft dit — vanuit natuurbeschermingsoogpunt gezien — reden tot optimisme. Als de landbouw minder hard vooruit gaat, gaat de natuur vast minder hard achteruit, zo luidt hun redenatie.

Zo eenvoudig ligt het echter niet. Dat de landbouw op een 'keerpunt' is beland, is zeker. Maar of de aantasting van natuur, milieu en landschap daarmee ook op een keerpunt is beland, is nog een open vraag. Hoe het ook zij, de ontwikkelingen in de landbouw zullen ongetwijfeld ook in de toekomst belangrijke invloed houden op natuur en milieu in Drente. Vanuit dat oogpunt is een blik op deze structuurnota ook voor Noorderbreedte-lezers de moeite waard.

Wijkers

'Eén op de drie boeren in Nederland haalt 2000 niet', zo luidt de voorspelling van het Landbouw Economisch Instituut. Een provincie als Drente zal hier beslist geen uitzondering op vormen. Ook hier verdienen steeds minder boeren hun brood in de landbouw. In 1975 kende Drente nog zo'n 11.000 boeren. In 1990 zullen dat er volgens de structuurnota nog maar ruim 7000 zijn. De uitstoot van arbeid zal onder de huidige omstandigheden eerder toe dan afnemen en zal gemiddeld zo'n 3 à 4 % per jaar bedragen. Hierbij zal in Drente de faktor leeftijd wellicht een zeer belangrijke rol gaan spelen. De boerenstand is namelijk sterk 'vergrijsd'. Circa 57 % van de bedrijfshoofden is 50 jaar en ouder en hiervan heeft slechts eenderde een opvolger.

Voor de 'blijvers' is er nu wel een heel andere situatie ontstaan dan voor het 'keerpunt'. Eerder konden deze boeren hun inkomen op drie manieren op peil houden c.q. vergroten; door schaalvergroting (meer grond per boer) door intensivering (meer opbrengst per hectare) of door ontwikkeling van een nieuwe bedrijfstak (bioindustrie). Minder arbeidskosten per eenheid produkt was, en is nog steeds, het motto. Uitbreiding van de produktie is er echter bij de meeste produktsoorten niet meer bij.

De structuurnota ziet op kleine schaal nog wat in tuinbouw en intensieve veehouderij maar verder houdt het voor dit moment daarmee ook op. De mogelijkheden voor nieuwe gewassen (oa. hennep) of vee (vleesvee, schapen) acht men zeer beperkt. De Drentse boer anno 1987 zal zijn heil nu moe-

Eind vorig jaar is door de Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in Drente de 'Landbouwstructuurnota 1987' gepresenteerd. In deze nota schetst 'de Drentse landbouw' de ontwikkelingen van het recente verleden en de verwachte ontwikkelingen voor de nabije toekomst.

LANDBOUWSTRUKTUUR DRENTE

Reinder Hoekstra

Keuterboer contra grootbedrijf?

ten vinden in schaalvergroting en kostenverlaging. Dat de noodzaak tot kostenverlaging is toegenomen, heeft voor het milieu positieve gevolgen. De landbouw heeft zich de afgelopen decennia zeer nadrukkelijk gericht op de opbrengstkant.

Daarbij zijn kosten en natuur en milieu lange tijd onderbelicht geweest. Door de productiebeperkende maatregelen is de aandacht voor de produktiekosten sterk toegenomen. Vanuit dit opzicht heeft bijvoorbeeld de superheffing in de melkveehouderij een 'gezonde' uitwerking gehad op de melkveehouderij. Voor het milieu betekent dit besparing op grondstoffen als krachtvoer, kunstmest en energie. Bedrijfseconomisch gezien heeft de superheffing zeker (nog) geen dramatische gevolgen gehad. De structuurnota schrijft daar over: *'De nadelige gevolgen van de superheffing zijn tot nu toe beperkt gebleven omdat de kosten zich gunstig hebben ontwikkeld'*. Hoewel hier waarschijnlijk de faktor rente ook een rol gespeeld zal hebben, is dit toch een opvallende constatering. Milieubelang en landbouwbelang lopen hier dus tot op zekere hoogte parallel.

Keerzijde

Maar 'de medaille' heeft ook een keerzijde. De toenemende druk tot kostenverlaging zal ook de druk tot schaalvergroting doen toenemen. De gemiddelde bedrijfsgrootte zal volgens de structuurnota ook de komende jaren nog groeien met zo'n 3 à 4 % per jaar. Was het gemiddelde Drentse bedrijf in 1980 nog 22,5 hectare groot, in 1990 is het uitgegroeid tot zo'n 30 hectare. Niet alleen deze schaalvergroting maar ook het sleutelen aan 'externe produktiefactoren' als ontwatering en ontsluiting zal negatieve effecten op natuur en milieu met zich mee kunnen brengen. Als we van de structuurnota uitgaan is er in dit opzicht nog weinig veranderd. Men pleit voor 'bevordering van landinrichting' en 'een zo groot mogelijke flexibiliteit bij het ruimtelijke orderingsbeleid'. Gebieden als Ruinerwold-Koekange, Mars en Westerstream. Smilde en Roden-Norg zijn volgens 'de landbouwkundige eisen' nog steeds slecht tot matig ontwaterd en vergroting van de wateraanvoer ziet men nog steeds als 'mogelijkheid tot verdere optimalisering en vergroting van de flexibiliteit bij de gewaskeuze'.

Smeermiddelen

Dat wil nog niet zeggen dat in de Drentse

landbouwvisie tav. natuur en milieuaspekten niets is veranderd. Deze aspecten komen in de nota ook aan de orde en de toonzetting is meestal genuanceerd.

Maar het gaat er natuurlijk om wat er in de dagelijkse praktijk van de gewijzigde situatie in de landbouw valt te merken.

Bijvoorbeeld in het kader van landinrichtingsprocedures en bij bescherming van waterwingebieden. Dat valt veelal tegen. Drentse voorbeelden zijn in dit verband de perikelen rond de ruilverkaveling Ruinerwold-Koekange en de plannen om de wateraanvoer naar Drente te vergroten. (Zie Noorderbreedte nr. 1987-2 en 1987-4.).

Hier botsen de landbouw belangen nog even hard met de belangen van de natuurbescherming. Gezien het feit dat men (ook in de structuurnota) het rendement op bedrijfsniveau als uitgangspunt blijft hanteren, is dat ook niet zo verwonderlijk. Daar waar men wel tot overeenstemming komt fungeren schadevergoedingen meestal dan ook als smeermiddel. Nieuw in deze situatie is wel dat de houding van de (Drentse) landbouw tov. dergelijke 'schaderegelingen' behoorlijk is veranderd.

Als voorbeeld geldt daarbij de relatienota. Was er eerder sprake van een afhoudend beleid, nu ziet men het meer als een mogelijkheid voor 'neveninkomsten'. Ook bij verbetering van de bescherming van waterwingebieden, spelen schadevergoedingen een doorslaggevende rol als het gaat om de houding van de landbouw tov. het te voeren beleid.

Het is echter niet zo dat men zich voor wat het 'gangbare' bedrijf betreft zal gaan richten op de integratie van de verschillende belangen. Het is eerder andersom. De nota maakt een keus voor ruimtelijke scheiding van verschillende functies en schrijft daarover in zijn aanbevelingen. *'Bij de ontwikkeling van landinrichtingsplannen dient te worden gestreefd naar structuren die worden gekenmerkt door grotere eenheden, waarbinnen ontwikkelingen in de tijd mogelijk zijn, zonder dat waarden en kenmerken daardoor wezenlijk worden beïnvloed. Met name voor natuurfuncties betekent dit dat scheiding van functies voorrang dient te hebben boven verweving'*.

Uit de nota valt af te leiden dat korte termijnbelangen op bedrijfsniveau voorop blijven staan. Daarbij gaat het erom dat er voldoende inkomen uit een bedrijfseenheid is te halen. Hoeveel bedrijven er totaal zijn en wat het buiten het bedrijfsniveau om kost, om dit inkomen te bereiken staat, in de nota niet ter discussie. Ook na het keerpunt blijft het motto 'survival of the fittest'. In dat opzicht spreekt een passage die betrekking heeft op de pro-

blemen in de fabrieksaardappelteelt (ziekte-druk, structuur) boekdelen: *'de oplossing voor deze problemen, bedrijfsvergroting en extensivering, is op zich eenvoudig maar ook zeer ingrijpend omdat daarvoor een groot aantal bedrijven zal moeten worden beëindigd'*.

De komende tijd zullen de boeren dan ook alle beschikbare middelen aangrijpen om de marge tussen opbrengst en kosten te vergroten. Tegelijkertijd neemt echter de druk om natuur en milieu te sparen sterk toe.

Dit kan gaan betekenen dat in de nieuwe situatie in theorie wellicht ruimere mogelijkheden zijn ontstaan voor integratie van de verschillende belangen maar dat in de dagelijkse praktijk de tegenstellingen zich op bepaalde terreinen nadrukkelijker zullen manifesteren. Het verzet tegen de mestmaatregelen is in dit verband illustratief.

Hamvraag

Bij dit alles wordt dan ook de hamvraag welke (financiële) middelen ter beschikking staan om eea. in de goede banen te leiden. De financiële mogelijkheden van de landbouw zelf zijn op dit moment veel beperkter dan voorheen. Ongetwijfeld zal er dan ook een groter beroep worden gedaan op de overheid. En dat in een tijd dat de overheid op dit terrein juist steeds terughoudender wordt. In de structuurnota pleit men mn. voor goede afvloeiingsregelingen. Waarschijnlijk ziet men hier een middel in om de bedrijfsstructuur te versterken en de situatie voor de 'wijkers' dragelijk te maken. De vraag is echter of dat een passend antwoord is voor de huidige situatie.

Het is echter ook niet zo dat men in een structuurnota vanuit de landbouw dit passende antwoord moet zoeken. De problematiek strekt zich immers over een veel breder terrein uit dan het rendement op bedrijfsniveau. Wel is het een feit dat — bij gebrek aan beter — Drentse boeren en natuurbeschermers het op dit gebied voorlopig met deze nota zullen moeten stellen. Al met al geen ideale uitgangspositie voor een werkelijke integratie van de verschillende belangen. •